

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОГО ВЧІННЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТІ

Віталія Носатова,

старший викладач кафедри мовної підготовки,
Харківський національний університет радіоелектроніки

Початковий етап навчання у закладах вищої освіти — це важливий період у процесі розвитку особистості майбутнього фахівця. Головною характеристикою даного етапу є процес адаптації студентів до навчання в університеті. Від успішного входження першокурсника в навчальний процес університету залежить спрямованість і ефективність його навчальної діяльності, становлення особистості в цілому. Тому сучасний розвиток освіти вимагає пошуку нових шляхів ефективного формування самостійності учіння студентів, які забезпечують успішність в навчанні та подальшій професійній діяльності. Ступінь розвитку і прояву умінь самостійно навчатися, усвідомлення цілей та сформованість мотивації, в подальшому визначають напрями, зміст і результат професійної діяльності людини. Отже, метою нашої статті є виявлення сутності та ролі мотивації студентів до самостійності учіння у ЗВО.

Успішне навчання студентів, насамперед, залежить від розвитку їхньої професійної спрямованості. Висока професійна орієнтація студентів, готовність свідомо формувати професійні якості є необхідною умовою підготовки компетентних фахівців. Стійкий і гнучкий інтерес до обраної професії стимулює прагнення

опанувати знаннями і досвідом викладачів та самостійну роботу студентів. І, навпаки, відсутність чіткої орієнтації призводить до нестійких життєвих планів, загальної незадоволеності навчанням у ЗВО, бажання змінити професію.

Первісний мотив вибору майбутньої професії багато в чому визначає інтерес, позитивне ставлення до обраної спеціальності під час навчання в університеті. Відомо, що первісний мотив вибору професії зберігається й в процесі навчання. Він може змінитися, але його структура залишиться незмінною. Це дозволяє говорити про стійкість впливу мотивації професійного вибору на самостійну роботу. Серйозність вибору абітурієнтом майбутньої професії істотно впливає на його відношення до навчання, структуру самостійної роботи, формування компетентного фахівця. Усе це підкреслює необхідність подальшого удосконалення професійної орієнтації абітурієнтів і студентської молоді [4, с.100].

Однак у першому семестрі першокурсник орієнтований на те, щоб закріпитися у статусі студента. Внаслідок цього виникає необхідність приділити увагу навчальній мотивації, яка впливає на ставлення до навчання і визначає оптимальний плин процесу адаптації студентів, включає оцінку

студентами різних аспектів навчального процесу з точки зору їхніх індивідуальних потреб і мотивів. І лише вони відповідають на запитання, заради чого здійснюється та чи інша діяльність. Ось чому задоволення власних потреб, інтересів, різних мотивів учіння забезпечує включення студентів у процес активного навчання, підтримує активність упродовж усіх етапів навчання.

Навчальна мотивація визначається як вид мотивації, що включена в навчальну діяльність і визначається низкою специфічних для цієї діяльності чинників. По-перше, вона формується самою системою освіти, закладом вищої освіти, де здійснюється навчальна діяльність. По-друге, — організацією освітнього процесу; по-третє, — власними особливостями студента (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, самооцінка, його взаємодія з іншими студентами і викладачами); по-четверте, — власними особливостями педагога і, нарешті, — специфікою навчального предмету, що викладається [2, с. 217].

О. Кочарян наголошує, що найпродуктивнішими є внутрішні мотиви, які відображують особистісний рівень регуляції навчальної діяльності (саморегуляції), та професійні мотиви, які виконують роль створення взаємозв'язку навчальної діяльності із майбутньою професійною діяльністю [3, с.14]. Отже, для того щоб студенти навчалися ретельно й ефективно, вони мають зацікавитись навчанням, виявити інтерес до нього. Це може бути безпосередній інтерес до учіння або до певної дисципліни, а також інтерес, пов'язаний усвідомленням того, які переваги надає навчання. В одних випадках цей інтерес має характер особистої зацікавленості, безпосереднього інтересу до знань; в інших — на перший план виступають суспільні мотиви: бажання набути знань для подальшої професійної діяльності. Мотиви, що визначають інтерес до навчання у тому або іншому ЗВО, різноманітні. Розглянемо деякі з них [1, с. 97]:

- упевненість у відповідності між власними інтересами, здібностями і про-

фесійним вибором, не відчувається серйозних внутрішніх перешкод для здійснення намірів. Найчастіше такі студенти мають досвід професійної діяльності;

- вибір, визначений в силу пізнавальних інтересів. Вибір ЗВО відбувається за принципом: улюблений шкільний предмет — відповідний факультет в університеті. У таких абітурієнтів, як правило, немає досвіду професійної діяльності, а інтерес до предмета вони схильні приймати за захопленість професією;

- абітурієнт може сумніватися щодо власних здібностей і правильного вибору майбутньої професії. Вступ до ЗВО у даному випадку не означає, що студент його закінчить. Серед таких студентів спостерігається зниження інтересу до навчання вже в першому семестрі;

- студенти, у яких вибір зроблений всупереч власному бажанню, часто через вимоги батьків. У цьому випадку вони швидко усвідомлюють безперспективність свого навчання і просто “тягнуть” до диплома;

- також вибір може бути зроблений випадково, в силу обставин: зручне розташування ЗВО; сімейні обставини; “за компанію” тощо. В такому випадку абітурієнт керується принципом “необхідно отримати вищу освіту”. У таких студентів відсутня чітка професійна спрямованість;

- абітурієнти, які обрали ЗВО з прагматичних розумінь: вигідність професії, кар'єрне зростання, високий дохід та ін. Такі студенти можуть виявляти професійну поінформованість, велику наполегливість і завзятість у здійсненні планів.

Безперечно, навчальна діяльність спонукується різними внутрішніми та зовнішніми мотивами: самоствердженням, престижністю, відповідальністю, необхідністю досягнення успіху та ін. Найбільший вплив на ефективність самостійного учіння відіграє потреба в досягненні успіху, під якою розуміється прагнення людини до поліпшення результатів своєї діяльності. Задоволеність навчанням залежить від ступеня задоволення цієї потреби. Це

змушує студентів більше концентруватися на навчанні й, у той же час, підвищує їхню соціальну активність.

Для навчальної діяльності також важливі мотиви інтелектуально-пізнавального плану. Вони усвідомлюються особистістю як необхідність знань, прагнення до розширення кругозору, систематизації знань. Керуючись подібними мотивами, не зважаючи на втому, час, інші відволікаючі чинники, студенти захоплено вчаться.

Чим свідоміше вибір професії та закладу вищої освіти, чим повніше цей вибір відповідає інтересам студента, тим більше часу приділяється самостійній роботі. Студенти, які зберігають «інфантильну» мотивацію, з часом втрачають інтерес до навчання. Їхня мотивація потребує зміни більш зрілою соціально зумовленою або професійною позицією [3, с. 32]. Серед студентів, які ще до зарахування у ЗВО виявили цікавість до професії, кількість студентів, які вчаться систематично, набагато вище, ніж серед тих, які вступили до ЗВО з інших причин [4, с. 101].

Усвідомлений мотив учіння впливає не тільки на характер самостійної роботи студентів, але і на її структуру. Це виявляється, насамперед, у більш серйозному підході до самостійного вивчення навчальної літератури. Студенти, які не мають чітких мотивів учіння, у два рази менше використовують у процесі самостійної підготовки до занять усю рекомендовану викладачем літературу. Такі студенти під час підготовки до занять найчастіше обмежуються лише підручником або конспектом лекцій [1, с. 102].

Про безсумнівний вплив мотивів навчання свідчить і подальша робота над конспектом лекцій, прагнення доповнити їх інформацією з підручника, додаткової літератури. Пасивне сприйняття знань на лекціях найбільш характерне для студентів, які не мають чітких мотивів навчання. Майже дві третини таких студентів звертаються до конспектів безпосередньо перед заліком або іспитом. Більш важливу роль в опануванні навчальним матеріалом відіграють конспекти лекцій для студен-

тів, які чітко уявляють, для чого вони вступили до ЗВО. Більшість з них свідомо й активно працюють над конспектами, доповнюючи їх інформацією з інших джерел [4, с. 105].

Отже, важливим завданням ЗВО є формування у студентів свідомого, стійкого інтересу до майбутньої трудової діяльності, внутрішньої потреби в засвоєнні знань і самостійної роботи. Важливість створення умов для виникнення інтересу до навчання і формування самого інтересу відзначалася багатьма вченими (С. Годник, В. Попов та ін.). Відповідно до їхніх досліджень, найважливішою передумовою створення інтересу в навчанні є виховання широких соціальних мотивів діяльності, розуміння їх змісту, усвідомлення важливості опанування відповідними вміннями. Головним напрямом цієї діяльності має бути постійне, широке інформування студентства, наприклад шляхом створення спецкурсу і розробкою методичних рекомендацій щодо навчання у ЗВО. Така робота сприяла б вдосконаленню навчання, прищеплювала б стійкий інтерес до майбутньої професії, розумінню кожним студентом необхідності одержання міцних знань та вмінь, формуванню фахівця з високим рівнем сформованості професійної компетентності, професійної кваліфікації і культури.

Основою самостійності в навчанні є підготовка студентів до теоретичної і практичної діяльності. Вона неможлива без усвідомлення власних потреб, що складаються в процесі навчання, та подальшого визначення нових освітніх цілей своєї діяльності. Тому вдосконалення вміння будувати свою діяльність цілеспрямовано, відповідно до своїх мотивів набуває першочергового значення.

У вирішенні проблеми формування вмінь самостійного учіння важливим є розвиток мотиваційно-орієнтаційної поінформованості про їх значущість і функції. На основі теоретичних знань про особливості навчально-виховного процесу ЗВО, цілей і користі відповідних вмінь змінюється ставлення студентів до учіння

та його організації. Така інформація надає можливість будувати його самостійно і свідомо. Аналіз досліджень із проблем розвитку особистості виявив, що для кожного вікового періоду характерне прагнення особистості реалізовувати нові можливості, здійснити на практиці те, що раніше уявлялося недосяжним. Вміння визначати нові цілі і послідовно досягати їх дозволяли студентам виступати в ролі самостійного організатора власної діяльності. Загальновідомо, що великий відсоток першокурсників на початку навчання відчують невпевненість і тривогу, які є причиною зниження рівня досягнень і самооцінки особистісних якостей. Переживання успіху-неуспіху в діяльності впливає на її якість і бажання надалі приділяти їй увагу. Тому в процесі заняття постійно звертали увагу студентів на формування вмінь керувати своїм самопочуттям.

 тже, можна стверджувати, що сформованість мотивації до самостійного учіння студентів усуває інертність в самоактивізації розумової діяльності та сприяє формуванню професійної мотивації. Призначення досліджуваного компоненту полягає в пошуку нових методів, форм, засобів учіння, що дозволяють першокурсникам реалізувати мотиви учіння, навчитися підтри-

мувати позитивне ставлення до процесу оволодіння і засвоєння знань. А його складовими частинами є: вміння підтримувати і реалізовувати в навчанні власні позитивні мотиви і потреби; знання особливостей навчально-виховного процесу ЗВО, основних функцій різних форм навчання; вміння будувати свою діяльність цілеспрямовано.

У подальшому дослідженні проблеми варто враховувати, що характер сформованості мотивів до самостійності в учінні студентів впливає не лише на успішність в університеті, а й сприяє більш якісній професійній діяльності людини.

Література

1. Годник С. Процесс преемственности высшей и средней школы. Воронеж, 1981. 208 с.
2. Зимняя И. Педагогическая психология. Москва, 1999. 384 с.
3. Кочарян О., Фролова В., Павленко В. Структура мотивації навчальної діяльності студентів. Харків, 2011. 40 с.
4. Попов В. Выбор профессии и самостоятельная работа студентов. Проблемы активизации самостоятельной работы студентов. Пермь, 1979. С. 100–105.

25.12.2020

Відомості про автора

Носатова Віталія Миколаївна — старший викладач кафедри мовної підготовки, Харківський національний університет радіоелектроніки; email: vitalia.nosatova@nure.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0590-5584>; Google Scholar ID: N2l794wAAAAJ&hl